

Rozdział IX

Przedmiot i cele postępowania zabezpieczającego w sprawach o rozwód

Subject and aims of litigation in divorce cases

Agnieszka Lewek

Uniwersytet Wrocławski

Streszczenie

W artykule została omówiona problematyka przedmiotu i celu postępowania zabezpieczającego w sprawach o rozwód. Analiza celów postępowania zabezpieczającego miała na celu wykazanie, że przepisy te stają się instrumentem osiągania celów danego postępowania cywilnego, w ramach którego udzielane jest zabezpieczenie. Podjęta została próba przedstawienia najważniejszych poglądów określających przedmiot postępowania zabezpieczającego w sprawach o rozwód. Przedstawiono tezę o roszczeniu procesowym będącym przedmiotem procesu. Niniejsze opracowanie ukazuje istotę problematyki zabezpieczenia roszczeń w sprawach o rozwód.

Słowa kluczowe

Postępowanie zabezpieczające, zabezpieczenie roszczeń w sprawach o rozwód, małżonkowie, zabezpieczenie alimentów, udzielenie zabezpieczenia w sprawie o rozwód, postanowienie o udzieleniu zabezpieczenia, zabezpieczenie władzy rodzicielskiej, wnioski o udzielenie zabezpieczenia.

Abstract

A reasoning behind this article is a matter of subject and purpose of proceeding to secure assets in divorce cases. By thorough analysis of said proceeding it was proved that these provisions are useful tools in conducting civil trial during which a judge is caring out security. The author attempted to present main thoughts on the matter of proceedings to secure assets in divorce cases. The thesis was introduced that the claim shall be subject of the trial. Herein elaboration displays the essence of securing assets in divorce proceedings.

Keywords

Procedure, divorce cases, securing case in divorce process, securing procedure, divorce cases.

1. Przedmiot postępowania zabezpieczającego w sprawach o rozwód

Przedmiotem postępowania zabezpieczającego w sprawach o rozwód jest rozpoznanie wniosku o udzielenie zabezpieczenia prowadzące do udzielenia ochrony prawnej poprzez wydanie postanowienia w przedmiocie udzielenia zabezpieczenia.

Przedmiotem zabezpieczenia może być roszczenie lub prawo. Roszczenie, mające stanowić przedmiot zabezpieczenia, należy rozumieć jako uprawnienie wierzyciela, polegające na możliwości żądania przez uprawnionego od osoby wyraźnie we wniosku wskazanej konkretnego zachowania się zgodnego z treścią zobowiązania¹. W celu uruchomienia postępowania zabezpieczającego istotne jest wystąpienie samej możliwości zgłoszenia żądania udzielenia ochrony, bez względu na to, czy jest ono merytorycznie zasadne². Z uwagi na analizę przedmiotu postępowania zabezpieczającego należy przedstawić koncepcje roszczenia procesowego. Większość doktryny koncepcję roszczenia procesowego pojmuje jako przedmiot procesu. Roszczenie procesowe uważane jest za twierdzenie powoda, które ma znaczenie prawne w procesie, ale nie musi mieć faktycznego pokrycia w istniejącym rzeczywiście roszczeniu rozumianemu zgodnie z prawem materialnym. Wynika to z tego, że roszczenie procesowe nie ma obiektywnego charakteru, bowiem jest to jednostronne zapatrywanie się powoda, które wymaga weryfikacji przez sąd³. H. Trammer⁴ za „roszczenie procesowe” uważa twierdzenie powoda o prawie, o określonej treści, przedstawione sądowi w celu udzielenia mu ochrony prawnej. Autor wskazuje, że pojęcie roszczenia używane jest w kodeksie postępowania cywilnego⁵, by określić, co tworzy przedmiot każdego procesu. Należy zatem przyjąć, że pojęcie rozumiane jest w znaczeniu szerszym niż materialnoprawne. Powód, wytaczając niezasadne powództwo, naraża się na oddalenie powództwa z powodu braku roszczenia materialnego⁶. Zostanie to jednak ocenione przez sąd dopiero w toku procesu, który został zainicjowany wytoczeniem powództwa.

Według W. Broniewicza zawsze proces bez względu na to, czy chodzi w nim o roszczenie materialnoprawne, czy o inne prawo bądź stosunek prawny, ma swój odrębny przedmiot⁷. Jeżeli zaktualizują się przesłanki pozytywne i nie wystąpią przesłanki negatywne, to dane postępowanie cywilne będzie się toczyło bez względu na to, czy zostanie wydany wyrok uwzględniający żądanie, czy też je oddalający. Sprawa wszczęta w sposób bezzasadny i tak ma swój przedmiot, bowiem nie mógłby się toczyć proces bezprzedmiotowy. Z zasady postępowanie zabezpieczające kończy się w trakcie toku postępowania rozpoznawczego. Prowadzi to do wniosku, iż występuje możliwość udzielenia zabezpieczenia pomimo nieistnienia roszczenia materialnoprawnego⁸.

¹ E. Wengerek, *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz*, Warszawa 1972, s. 12.

² E. Stefańska, [w:] M. Manowska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2011, s. 352.

³ J. Jodłowski, *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2007, s. 279.

⁴ H. Trammer, *Następcza bezprzedmiotowość procesu cywilnego*, Kraków 1950, s. 1-18.

⁵ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 1964 r. Nr 43, poz. 296).

⁶ M. Waligórski, *Proces cywilny. Funkcja i struktura*, Warszawa 1947, s. 370.

⁷ W. Broniewicz, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 1995, s. 148.

⁸ E. Stefańska, [w:] M. Manowska (red.), *op. cit.*, s. 352.

Za słuszne zatem należy przyjąć stanowisko H. Trammera⁹, że roszczenie materialne może istnieć, lecz nie musi. Roszczenie procesowe powstaje z chwilą, gdy zostanie wytoczone powództwo przez powoda. „Roszczenie procesowe” jest pojęciem wypracowanym przez doktrynę, nie ma więc definicji ustawowej roszczenia procesowego. Stosowanie przez procesualistów doktrynalnego pojęcia prowadzi do stworzenia roszczenia materialnoprawnego w szerokim znaczeniu. A. Jakubecki zwraca na to uwagę, podkreślając, że jest to źródłem potencjalnych nieporozumień w zakresie interpretacji, a także nie służy badaniom w dziedzinie korelacji prawa cywilnego procesowego z materialnym. Autor również postuluje, aby używać określenia „prawo podmiotowe” zamiast nazbyt szeroko i rozlegle interpretować „roszczenie procesowe”. „Prawo podmiotowe” zawiera zarówno roszczenie materialne *sensu stricto*, jak i interesy oraz uprawnienia doznające ochrony w postępowaniu cywilnym¹⁰.

Wzmocnienie zasady dyspozycyjności i tym samym rezygnacja z zasady prawdy obiektywnej może doprowadzić do sytuacji, w której powodowi faktycznie będzie przysługiwało roszczenie materialne, jednakże, wskutek nieporadności powoda, nie zdoła on przekonać sądu o faktycznych istniejących okolicznościach, będących uzasadnieniem żądania. Analogicznie pomimo istnienia roszczenia prawnomaterialnego w sytuacji, w której sąd uznał, że strona powołała okoliczności faktyczne oraz dowody za spóźnione, co może skutkować oddaleniem powództwa. Istnieje możliwość, że pomimo wykazania istnienia roszczenia materialnego sąd uzna, że roszczenie nie otrzyma ochrony prawnej z przyczyn formalnych. Aczkolwiek w praktyce występują przypadki, w których powód może uzyskać wyrok ustalający istnienie roszczenia twierdzonego, pomimo że nie ma materialnego roszczenia, dzieje się tak np. na skutek bierności pozwanego.

Powyższe poglądy można także odnieść do przedmiotu procesu rozwodowego. W sprawie o rozwód strona, która będzie w sposób nieporadny prowadzić proces, może mimo faktu posiadania roszczenia przegrać, jeżeli sąd uzna, że nie istnieje roszczenie materialnoprawne, a w konsekwencji powództwo zostanie oddalone. Przedmiotem procesu jest zasadniczo roszczenie formalne, gdyż nieistnienie albo też istnienie roszczenia materialnego dla bytu procesu samego w sobie nie ma znaczenia.

Pojęcie przedmiotu postępowania powinno być rozumiane jako przedmiot rozpoznania i rozstrzygnięcia sądu w postępowaniu zabezpieczającym¹¹. Przedmiotowy zakres postępowania zabezpieczającego został uregulowany w przepisie art. 730 k.p.c., a także w przepisie art. 730¹ § 1 k.p.c. Wprowadzenie przepisu art. 730¹ § 1 k.p.c. osta-

⁹ H. Trammer, *op. cit.*, s. 1–18.

¹⁰ A. Jakubecki, *Postępowanie zabezpieczające w sprawach z zakresu prawa własności intelektualnej*, Kraków 2002, s. 217.

¹¹ *Ibidem*, s. 191.

tecznie zmieniło poglądy występujące w literaturze odnośnie wątpliwości, czy w ramach przedmiotu zabezpieczenia obok roszczenia może wystąpić również prawo.

Na skutek niedostatecznej regulacji ustawowej rozumienie pojęcia roszczenia zawarte w przepisie art. 730¹ § 1 k.p.c., w kontekście postępowania zabezpieczającego może stwarzać problemy interpretacyjne. Jednakże przyjęcie szerokiego ujęcia tej instytucji pozwala na realizację celów postępowania zabezpieczającego. Przy badaniu, czy istnieje interes prawny w udzieleniu zabezpieczenia, należy brać pod rozwagę szerokie ujęcie pojęcia roszczenia, które podlegałoby ochronie, nie tylko jako roszczenie materialnoprawne, ale także jako każde uprawnienie doznające ochrony prawnej, roszczenie procesowe lub sytuację prawną danego podmiotu, będącą przedmiotem danego postępowania cywilnego, w związku z którym złożono wniosek o zabezpieczenie¹².

Przedmiotem rozpoznania i rozstrzygnięcia sądu w postępowaniu zabezpieczającym jest twierdzenie uprawnionego o istnieniu normy ogólnej, z której wynika prawo podmiotowe albo inny chroniony prawnie interes, który został przedstawiony sądowi w celu udzielenia ochrony prawnej w sposób przewidziany przepisami o postępowaniu zabezpieczającym. Oczywiście ukazuje to, że chodzi o udzielenie tymczasowej ochrony prawnej. Jednak realizacja norm prawnych w orzeczeniu sądu nie odnosi się do prawa materialnego, ale do norm mających odzwierciedlenie w przepisach k.p.c. w części dotyczącej zabezpieczenia roszczeń. Oczywiście należy podkreślić, że mimo wszystko ochrona prawna udzielana jest właśnie chronionemu interesowi i prawu podmiotowemu. W doktrynie można spotkać się z określeniem „roszczenia o zabezpieczenie”, któremu przyznaje się charakter roszczenia procesowego. Rozumie się przez to twierdzenie o istnieniu prawa podmiotowego¹³.

W sprawach małżeńskich pojęcie roszczenia nie może być rozumiane w sposób identyczny, jak w sprawach ze stosunków zobowiązaniowych, co wynika ze specyfiki spraw małżeńskich. Wystąpienie z żądaniem ochrony prawnej ze strony osoby uprawnionej nie rodzi od razu konieczności wykonania „zobowiązania” po stronie sądu. Samo wystąpienie o udzielenie zabezpieczenia nie konstituuje powstania węzła zobowiązaniowego pomiędzy uprawnionym a sądem, istnienie roszczenia materialnego nie decyduje o rozstrzygnięciu sprawy i stanowi jedynie istotny element roszczenia w znaczeniu formalnym.

Sprawy małżeńskie rozpoznawane w trybie procesowym dotyczą kwestii istnienia małżeństwa, ale także mogą dotyczyć ukształtowania małżeńskich stosunków majątkowych. W powyższych sprawach sąd wypełnia funkcje mające charakter represyjny. Ochrona sądowa dzieli się na represyjną i prewencyjną¹⁴. Ochrona sądowa o charakterze

¹² Postanowienie SA w Krakowie z dnia 12 sierpnia 2015 r., I ACZ 1309/15; www.orzeczenia.krakow.sa.gov.pl

¹³ M. Waligórski, *op. cit.*, s. 370.

¹⁴ A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 1999, s. 377.

represyjnym przejawia się w przypadku orzeczeń o rozwód lub o zasądzenie alimentów. Ochrona prewencyjna ma za zadanie zapobiegać naruszeniu prawa. W ramach ochrony prewencyjnej można wyróżnić żądanie domagania się udzielenia zabezpieczenia dochodzonego roszczenia, co przekłada się na postanowienie o udzieleniu zabezpieczenia. Postępowanie zabezpieczające w pewnym zakresie ma prowadzić do zaspokojenia roszczenia materialnoprawnego osoby uprawnionej do alimentów, wówczas owe postępowanie uzyskuje w powyższym zakresie charakter represyjny. W większości ustawodawstw postępowanie zabezpieczające ma na celu zapewnienie właściwego toku postępowania oraz służy szybkiemu wydaniu nakazów albo też zakazów mających zabezpieczyć roszczenia stron w czasie trwania postępowania rozpoznawczego.

Przedmiotem postępowania zabezpieczającego jest „prawo wierzyciela żądania zabezpieczenia przez sądy swego roszczenia, o które powództwo zostało lub będzie wytoczone”¹⁵. W nawiązaniu do przedmiotu postępowania zabezpieczającego nie ma potrzeby obecnie odwoływania się do koncepcji prawa do powództwa. Analiza przedmiotu postępowania zabezpieczającego może być przeprowadzona w drodze stosowania pojęcia roszczenia procesowego. Jednakże przedmiot zabezpieczenia ma inną treść niż roszczenie procesowe będące lub mające być przedmiotem rozpoznania w postępowaniu merytorycznym. Oczywiście w obu przypadkach chodzi o weryfikację istnienia tego samego prawa podmiotowego lub interesu prawnie chronionego, aczkolwiek sposób ochrony w każdym z tych przypadków jest odmienny. Ochrona definitywna aktualizuje się bowiem w trakcie postępowania merytorycznego, wówczas dochodzi do konkretyzacji normy prawa materialnego. Norma ta ma zastosowanie w odniesieniu do prawa, które istnieje pomiędzy stronami/uczestnikami postępowania. Natomiast w przypadku postępowania zabezpieczającego chodzi o ochronę tymczasową, co przejawia się w tym, że konkretyzacja ujawnia się poprzez normę prawną regulującą zabezpieczenie. Należy podkreślić, że przedmiot postępowania w obu tych przypadkach jest odmienny. Oprócz przedmiotu odmienna jest treść powództwa i wniosku o zabezpieczenie.

W literaturze pojawiają się głosy przeciwne tezie, że przedmiot postępowania zabezpieczającego stanowi roszczenie procesowe. W doktrynie zauważono, że w pewnych okolicznościach zarządzenie tymczasowe może zostać wydane z urzędu przez sąd, np. w sprawach o alimenty (art. 753 k.p.c.) lub przy zabezpieczeniu spadku (art. 635 k.p.c.). E. Wengerek podważa zasadność konstruowania tezy o roszczeniu o zabezpieczenie jako przedmiotu postępowania zabezpieczającego przy możliwości udzielenia zabezpieczenia z urzędu. W podanych przykładach autor stwierdza, że w jego opinii nie ma wniosku „będącego emanacją roszczenia o zabezpieczenie”, gdyż procesowe roszczenie

¹⁵ F. Kruszelnicki, *Zarys systemu polskiego prawa egzekucyjnego i zabezpieczającego*, Warszawa 1934, s. 215.

o zabezpieczenie może być przedmiotem postępowania zabezpieczającego jedynie w sprawach gdzie zabezpieczenie następuje na skutek wniosku uprawnionego¹⁶. Sprawa o rozwód nie może być wszczęta z urzędu, również prokurator nie ma możliwości wszczęcia z własnej inicjatywy sprawy o rozwód. W obecnym stanie prawnym można udzielić zabezpieczenia z urzędu w zakresie, w jakim sąd pełni funkcję sądu opiekuńczego w wyjątkowych sytuacjach.

Sprawy o rozwód cechują się tym, że każda z nich ma odmienny stan faktyczny. Analiza niektórych stanów rzeczywistych pozwala niejednokrotnie na dojście do wniosku, że sąd, wydając postanowienie o zabezpieczeniu, pełni funkcję policyjną, tzw. prewencyjną. Dodatkowo sąd wówczas działa w szerszym interesie, niż interes rozwodzących się małżonków. Dla przybliżenia tych twierdzeń można podać przykładowy stan faktyczny, w którym sąd wypełnia funkcję prewencyjną. Wyobraźmy sobie sytuację, w której w sprawie o rozwód powód domaga się rozwiązania małżeństwa, natomiast pozwana w odpowiedzi na pozew wnosi o oddalenie powództwa, ale jednocześnie w tym samym piśmie procesowym zgłasza wniosek o zakazanie powodowi styczności z małoletnim dzieckiem. W przedmiotowej sprawie żądanie pozwanej jest opozycyjne w stosunku do żądania powoda, które oczywiście jest głównym przedmiotem procesu rozwodowego. Przedmiot postępowania zabezpieczającego w tej sprawie jest odmienny od przedmiotu postępowania cywilnego uruchomionego na skutek wniesienia pozwu. Jednakże przedmiotem postępowania zabezpieczającego w niniejszej sprawie jest roszczenie o zagwarantowanie bezpieczeństwa rodzinie. Istotnie, przedmiotem zabezpieczenia jest w powyższej sprawie prawo podmiotowe przysługujące pozwanej, bowiem tylko na etapie postępowania zabezpieczającego sąd dokonuje oceny merytorycznej orzeczenia o zabezpieczeniu. Analiza powyższego przykładu pozwala na skojarzenie z teorią samoistnego roszczenia. Przyjęcie teorii samoistnego roszczenia w obrębie postępowania zabezpieczającego pozwala bronić koncepcji roszczenia procesowego jako przedmiotu postępowania zabezpieczającego w takich sprawach, gdzie sąd może udzielić z urzędu zabezpieczenia¹⁷. Postępowanie zabezpieczające jest w pewnych okolicznościach trybem, w którym można dochodzić roszczeń. Jeżeli w zakresie „tymczasowych alimentów” dochodzi do zaspokojenia uprawnionego, to trzeba bezsprzecznie stwierdzić, że jest to wynikiem oparcia orzeczenia o zabezpieczenie wprost na prawie podmiotowym. Natomiast samoistnym roszczeniem tworzącym przedmiot postępowania zabezpieczającego staje się wówczas samo prawo do zabezpieczenia.

¹⁶ E. Wengerek, *Pojęcie przedmiot i przesłanki postępowania egzekucyjnego i zabezpieczającego*, [w:] J. Jodłowski (red.), *Wstęp do systemu prawa procesowego cywilnego*, Wrocław 1974; F. Zedler, *Problemy postępowania zabezpieczającego w sprawach cywilnych*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1988, nr 1 s. 69.

¹⁷ M.M. Cieśliński, *Postępowanie zabezpieczające w sprawach o rozwód*, Warszawa 2014, s. 113.

Często w opracowaniach i monografiach można natrafić na używanie zamiast pojęcia „roszczenia” w odniesieniu do postępowania zabezpieczającego pojęcia „uprawnienia”, które doznaje ochrony prawnej.

W kodeksie postępowania cywilnego używa się zamiennie pojęć „zabezpieczenie roszczenia” i „zabezpieczenie powództwa”. Pierwszy z wymienionych terminów został uregulowany w przepisach art. 730 k.p.c., art. 747 k.p.c., art. 749 k.p.c., art. 753¹ k.p.c., art. 755 § 1 k.p.c. Drugi termin znajduje swoje odzwierciedlenie w przepisach art. 179 § 1 k.p.c., art. 187 § 2 k.p.c., art. 1028 § 4 k.p.c., art. 1030 k.p.c., art. 1036 k.p.c., art. 1040 § 1 k.p.c. Z uwagi na ujęcie przez ustawodawcę obu pojęć na gruncie kodeksu postępowania cywilnego można dojść do wniosku, że przedmiotem zabezpieczenia jest powództwo lub też roszczenie.

Biorąc pod rozwagę postępowanie zabezpieczające w sprawach rozwodowych, spójrzmy na przepisy kodeksu postępowania cywilnego mające w tych sprawach zastosowanie. Stosując wykładnię językową, spotykamy się z zabezpieczeniem powództwa lub roszczenia. Terminy te mogą prowadzić do próby określenia przedmiotu postępowania zabezpieczającego. Jednak czy oba te pojęcia są tożsame? Pojęcie „zabezpieczenia roszczenia” jest pojęciem szerszym, obejmuje bowiem przypadki zabezpieczenia w procesie, tj. zabezpieczenie powództwa, ale także inne przypadki zabezpieczenia, również te realizowane w ramach postępowania nieprocesowego. Można zatem wyprowadzić wniosek, iż używanie pojęcia zabezpieczenia roszczenia jest bardziej właściwe.

Jednocześnie warto zwrócić uwagę na fakt, że skoro w postępowaniu zabezpieczającym o ochronę prawną może ubiegać się powód i pozwany, to pojęcie zabezpieczenia powództwa traci na znaczeniu. W procesie nie zawsze chodzi o zabezpieczenie powództwa, w sytuacji ubiegania się o udzielenie zabezpieczenia przez pozwanego spotkamy się z zabezpieczeniem roszczenia. Zabezpieczenie powództwa ma jedynie zastosowanie przy ubieganiu się o udzielenie zabezpieczenia przez powoda. Stosowanie pojęcia „zabezpieczenie powództwa” można uznać za nieściśle, a wręcz niepoprawne i wprowadzające w błąd¹⁸.

Zasadniczo postępowanie zabezpieczające pełni akcesoryjny i służebny charakter w stosunku do głównego rozpoznawczego postępowania. Przedmiot tego postępowania powinien być co do zasady tożsamy z przedmiotem postępowania głównego. Zauważmy jednak, że nie tylko roszczenie materialnoprawne jest przedmiotem postępowania zabezpieczającego, jest nim także roszczenie procesowe, które stanowi przedmiot postępowania cywilnego. Analizując przepisy kodeksu postępowania cywilnego, zwrócić warto uwagę na to, że sąd w postępowaniu zabezpieczającym udziela zabezpieczenia (art. 730¹ § 1 k.p.c.) na podstawie uprawdopodobnienia interesu prawnego oraz rosz-

¹⁸ A. Jakubecki, *op. cit.*, s. 197.

czenia. W sytuacji, gdy sąd wydaje postanowienie o udzieleniu zabezpieczenia, nie oznacza to jeszcze, że istnieje roszczenie materialnoprawne. W. Broniewicz uważa, że żaden podmiot nie może uznać ustalonego prawa za istniejące do czasu wydania prawomocnego wyroku¹⁹.

Postępowanie zabezpieczające jest w stosunku do postępowania głównego akcesoryjne, nie oznacza to jednak, że przedmiot obu postępowań jest taki sam. W sprawach o rozwód, w których mamy do czynienia z zabezpieczeniem roszczeń majątkowych jednego z rozwodzących się małżonków, przedmiot tymczasowej ochrony z postępowania zabezpieczającego będzie zasadniczo odmienny od przedmiotu postępowania głównego.

W postępowaniu zabezpieczającym w sytuacji zabezpieczenia alimentów małoletnich dzieci, które nie są dziećmi wspólnymi rozwodzących się rodziców, będziemy mieli do czynienia z udzieleniem ochrony podmiotowej dzieciom, a nie rozwodzącym się stronom. W postępowaniu zabezpieczającym w sprawach o rozwód uwidacznia się ochrona podmiotowa, a więc sądowa ochrona interesów tych z osób, których postępowanie dotyczy²⁰.

Analiza przedmiotu postępowania zabezpieczającego w sprawach o rozwód pozwala na stwierdzenie, że nie jest zasadne rozróżnianie praw od roszczeń w ramach odrębnego przedmiotu ochrony. Bez znaczenia pozostaje fakt, czy mamy do czynienia z roszczeniem materialnoprawnym, czy też procesowym, bowiem ono i tak dotyczy prawa podmiotowego. Jednak na uwadze należy nadal mieć to, że w wypadku procesowego roszczenia jest to prawo podmiotowe będące niejako hipotezą sądu, który udziela tymczasowej ochrony procesowej.

Z powyższych rozważań dotyczących przedmiotu postępowania zabezpieczającego należy wyprowadzić wniosek o konieczności przyjęcia tezy o roszczeniu procesowym o zabezpieczenie jako przedmiocie postępowania zabezpieczającego. Wniosek ten wynika z przyjęcia koncepcji roszczenia procesowego jako przedmiotu procesu. Celem uwypuklenia odrębności postępowania głównego od postępowania zabezpieczającego należy wskazać, że akceptując teorię roszczenia przy określaniu przedmiotu postępowania zabezpieczającego, mamy do czynienia z „roszczeniem procesowym o zabezpieczenie”. Przedmiotem zabezpieczenia będzie to, co w toku postępowania zabezpieczającego stanowi przedmiot czynności związanych z przeprowadzeniem postępowania zabezpieczającego. Przedmiotem zabezpieczenia jest roszczenie procesowe o udzielenie zabezpieczenia, jak również roszczenie, które będzie związane z możliwością żądania określonego zachowania od oznaczonej osoby, odpowiednio i stosownie do łączącego je

¹⁹ W. Broniewicz, *Przyczyny oddalenia powództwa*, „Państwo i Prawo” 1964, nr 5-6, s. 834.

²⁰ S. Włodyka, *Pojęcie postępowania cywilnego i jego rodzaje*, [w:] J. Jodłowski (red.), *Wstęp do systemu prawa procesowego cywilnego*, Wrocław 1974, s. 302.

stosunku zobowiązaniowego, przez co rozumiemy także roszczenie materialnoprawne. Przedmiotem zabezpieczenia jest to, na co ukierunkowane są działania sądu związane z rozpoznaniem i rozstrzygnięciem twierdzeń o istnieniu roszczeń bądź praw wymagających zabezpieczenia w ramach doraźnej ochrony. Przedmiot postępowania zabezpieczającego w sprawach o rozwód stanowi przedmiot rozpoznania i rozstrzygnięcia sądu w postępowaniu zabezpieczającym. Przyjęcie takiego zdania ujawnia przewencyjny charakter analizowanego postępowania. Przez wzgląd na szczególne cele postępowania o rozwód, w takich sprawach ten przedmiot ochrony może się różnić w zależności od stanu faktycznego.

2. Cele postępowania zabezpieczającego w sprawach o rozwód

Cel postępowania zabezpieczającego i nie tylko zabezpieczającego można określić jako osiągnięcie stanu rzeczy, który jeszcze nie istnieje, ale do którego poprzez podejmowanie określonych działań się dąży. Cel postępowania cywilnego jawi się jako zapewnienie ochrony prawnej podmiotom uczestniczącym w postępowaniu, ale także ochrony praw i interesów innych osób, także tych nie uczestniczących w postępowaniu, ale których wynik postępowania może dotyczyć i oddziaływać na ich prawa oraz obowiązki²¹.

W nauce prawa, odwołując się do celów, należy mieć na względzie określenie prawnego stanu rzeczy, do którego zmierzamy poprzez podjęcie określonych działań. Natomiast za funkcję danego postępowania uważa się urzeczywistnianie celu postępowania przez podejmowanie konkretnych aktywnych działań. Cel zatem jest pojęciem statycznym a funkcja – dynamicznym²².

Sam cel postępowania cywilnego przejawia się w udzieleniu ochrony prawnej w postępowaniu cywilnym. Oczywiście postępowanie cywilne powinno służyć celom społecznym w zakresie utrzymywania porządku prawnego w życiu społecznym. W. Berutowicz wskazuje, że cel postępowania to skutek działania²³. Cel postępowania, idąc za autorem, zostaje osiągnięty przez etapowe działania w ramach faz postępowania cywilnego. W ramach faz postępowania wyróżnić można postępowanie rozpoznawcze, egzekucyjne i zabezpieczające. Pojawiają się głosy w piśmiennictwie, że funkcja postępowania cywilnego wiedzie prym nad celem, a także, że sam cel zawiera się w funkcji²⁴. Dokonując wykładni językowej, zastanawiamy się, czy aby cel i funkcja nie nawiązują podobnie do oczekiwanych skutków, które są pożądane i wyczekiwane.

²¹ I. Gil (red.), *Postępowanie cywilne. Pytania egzaminacyjne. Tablice*, Warszawa 2015, s. 340.

²² K. Korzan, *Postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 2004, s. 13.

²³ W. Berutowicz, *Funkcja postępowania cywilnego w Polsce Ludowej*, [w:] J. Jodłowski (red.), *op. cit.*, s. 11-12.

²⁴ J. Jagieła, *Tymczasowa ochrona prawna w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2007, s. 198.

Należy zgodzić się z opiniami tych autorów, którzy widzą różnicę pomiędzy pojęciami „cel” i „funkcja”. Jednak z uwagi na to, że w praktyce pojęć tych używa się zamienne, na potrzebę analizy tego zagadnienia oba pojęcia będą stosowane przemiennie.

Relacja pomiędzy funkcją ochrony, która jest udzielana w ramach postępowania zabezpieczającego, z funkcją postępowania cywilnego wynika z tego, że ochrona prawna jest najważniejszym elementem postępowania.

Nie ulega wątpliwości, że funkcje poszczególnych postępowań różnią się od siebie. Inna jest funkcja postępowania rozpoznawczego, jak również inne są funkcje postępowań pomocniczych. Pragnę wskazać, że omawiane postępowanie ma w sobie funkcje zarówno pomocnicze, jak i rozpoznawcze.

Niewątpliwie celem postępowania zabezpieczającego jest zapewnienie ochrony tymczasowej osobie do tego uprawnionej. Wskazany powyżej cel ma związek z zapewnieniem efektywności rozstrzygnięcia sądu poprzez wydanie orzeczenia. Gwarancja efektywności orzeczenia to cel wszystkich postępowań zabezpieczających. Zauważmy bowiem, że nie łączy się to jedynie z „zabezpieczeniem konserwacyjnym”. Zagwarantowanie efektywności ma miejsce zarówno w przypadku „zabezpieczenia konserwacyjnego”, jak i „zabezpieczenia regulacyjnego”. Zatem w przypadku skutecznego zabezpieczenia właściwych kontaktów dzieci z rodzicem (w przypadku utrudniania kontaktów przez drugiego z rodziców) udzielenie zabezpieczenia kontaktów będzie miało na celu zagwarantowanie efektywności orzeczenia. Zagwarantowanie efektywności orzeczenia może mieć miejsce także w sytuacji, w której konto dłużnika alimentacyjnego, próbującego wyzbywać się majątku, zostanie zajęte. Oba przypadki wskazują, że ustawodawstwo zostało tak skonstruowane, aby orzeczenie kończące postępowanie w sprawie było skuteczne.

Istnieje również zabezpieczenie rozpoznawcze. Ustawodawca wskazuje, że owo zabezpieczenie wypełnia funkcję normy procesowej pierwszego stopnia, zatem bezpośrednio służy realizacji materialnoprawnej normy. Takie zabezpieczenie nazywa się w nauce prawa „zabezpieczeniem antycypacyjnym”²⁵.

Funkcje postępowania zabezpieczającego nie mogą stać w sprzeczności z zasadniczymi celami postępowania cywilnego. Mimo swoich odrębności postępowanie zabezpieczające i jego funkcje muszą być zgodne z ogólną rolą postępowania cywilnego. Oczywiście mając na uwadze autonomię postępowania zabezpieczającego trzeba przyjąć, że poprzez szczegółowość celów postępowania zabezpieczającego mamy realizowaną jednocześnie niejako rolę postępowania cywilnego. Pierwsze postępowanie wchodzi bowiem w zakres drugiego. Nie istnieje możliwość oceny jedynie celu postępowania zabezpieczającego, jeżeli nie ma się na uwadze celu postępowania cywilnego w danej sprawie.

²⁵ Orzeczenie SA w Katowicach z dnia 26 marca 2013 r., V Acz 244/13.

Mając na uwadze analizę celu postępowania zabezpieczającego, należy spojrzeć na rolę państwa i ustawodawcy w procesie udzielania ochrony praw podmiotowych obywateli, która jest udzielana poprzez działania sądów powszechnych. Jednakże spójrzmy na to zagadnienie również z perspektywy możliwości tworzenia środków, za pomocą których wierzyciel miałby możliwość zapobiegać działaniom dłużnika utrudniającego możliwość „zaspokojenia roszczenia”. Tego rodzaju obowiązki państwa miały swój wyraz w możliwości żądania zabezpieczenia zaspokojenia swojego roszczenia przez sądy powszechne w ramach „zarządzeń tymczasowych”²⁶. Celem postępowania zabezpieczającego jest udzielenie wierzycielowi tymczasowej ochrony prawnej w szczególności poprzez zapewnienie efektywności w wykonaniu mającego zapaść albo już zapadłego orzeczenia w sprawie lub tymczasowe unormowanie stosunków między stronami. W praktyce zabezpieczenie najczęściej będzie prowadziło do uniemożliwienia dłużnikowi dokonywania rozporządzeń swoim majątkiem tak, aby wierzyciel już po uzyskaniu tytułu wykonawczego mógł skutecznie zaspokoić przysługującą mu wierzytelność.

Najistotniejszym celem postępowania zabezpieczającego w sprawach o rozwód jest uregulowanie ogółu spraw na czas toczącego się postępowania związanych z funkcjonowaniem rodziny. Postępowanie zabezpieczające w przypadku tego rodzaju spraw powinno pełnić zasadniczo odmienną rolę niż w przypadku innych zabezpieczanych roszczeń, w których głównym celem jest zapewnienie wykonania mającego zapaść w sprawie orzeczenia. Udzielane zabezpieczenia mają często charakter tzw. „zabezpieczeń nowacyjnych”, tj. takich, które stwarzają między uprawnionym oraz obowiązującym nową, jednakże tymczasową sytuację, która utrzymuje się do czasu uprawomocnienia się orzeczenia o rozwód.

Ze względu na szczególnie charakter spraw o rozwód, ale również i separację, w art. 445¹ § 1 i § 2 k.p.c. zastrzeżono w przepisach zakaz wszczęcia odrębnego postępowania dotyczącego władzy rodzicielskiej nad wspólnymi małoletnimi dziećmi stron lub o ustalenie kontaktów z nimi, jeżeli sprawa o rozwód lub o separację jest już w toku. Natomiast gdy wystąpi potrzeba orzeczenia o władzy rodzicielskiej lub o kontaktach w czasie trwania postępowania rozwodowego lub separacyjnego, stosowane są przepisy o postępowaniu zabezpieczającym.

Ponadto postępowanie w sprawie dotyczącej władzy rodzicielskiej lub kontaktów wszczęte przed wytoczeniem powództwa o rozwód lub o separację będzie ulegało z urzędu zawieszeniu z chwilą zainicjowania postępowania o rozwód lub separację. Zatem o władzy rodzicielskiej lub kontaktach przez cały czas trwania sprawy o rozwód lub o separację sąd orzeka jedynie w postępowaniu zabezpieczającym. Podjęcie zawieszono- go postępowania przez sąd opiekuńczy następuje dopiero wówczas, gdy w prawo-

²⁶ F. Kruszelnicki, *op. cit.*, s. 215.

mocnym orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie o rozwód lub o separację nie orzeczono o władzy rodzicielskiej lub o kontaktach. W innym wypadku takie postępowanie będzie ulegało umorzeniu.

Wniosek o udzielenie zabezpieczenia w sprawach o rozwód lub o separację powinien spełniać ogólne warunki przewidziane dla wniosku o udzielenie zabezpieczenia, określone w art. 730¹ § 1 i § 2 k.p.c. W myśl tego przepisu uprawniony powinien uprawdopodobnić roszczenie oraz interes prawny w udzieleniu zabezpieczenia. „Interes prawny w udzieleniu zabezpieczenia istnieje wtedy, gdy jego brak uniemożliwi lub poważnie utrudni wykonanie zapadłego w sprawie orzeczenia lub w inny sposób uniemożliwi lub poważnie utrudni osiągnięcie celu postępowania w sprawie” (art. 730¹ k.p.c.). Sąd właściwy do rozpoznania wniosku o udzielenie zabezpieczenia przez uregulowanie kontaktów lub ustanowienie pieczy nad małoletnim dzieckiem na czas trwania postępowania uwzględnia dodatkowe przesłanki, jakimi są dobro oraz ochrona małoletniego dziecka. Ma to związek ze szczególnym charakterem tego rodzaju rozstrzygnięć.

Upływ czasu w tych sprawach może wywoływać w relacjach rodzinnych, w szczególności między rodzicami a dziećmi, skutki niemożliwe do naprawienia. Dlatego też istotnym elementem dla sprawnego postępowania zabezpieczającego jest udzielenie jak najszybciej ochrony prawnej. Ustawodawca dał wyraz tej potrzebie poprzez uwzględnienie w przepisach prawa szeregu instrumentów służących sprawnemu i efektywnemu rozpoznaniu tego rodzaju wniosku. Osiągnięciu tego celu służą takie instrumenty jak: określenie terminu wymaganego dla rozpoznania wniosku o udzielenie zabezpieczenia oraz terminu do wyznaczenia rozprawy (art. 737 k.p.c.), określenie wymogów formalnych wniosku (art. 736 k.p.c.), rezygnacja z wyznaczania rozprawy w wypadkach niecierpiących zwłoki (art. 756¹ k.p.c.), jak również możliwość zagrożenia obowiązaniem, w postanowieniu o udzieleniu zabezpieczenia, nakazaniem zapłaty określonej sumy pieniężnej na rzecz uprawnionego, na wypadek naruszenia obowiązków określonych w tym postanowieniu (art. 756² k.p.c.).

Obowiązek rozpoznania wniosku o udzielenie zabezpieczenia ma nastąpić bezwzględnie (nie później niż w terminie tygodnia od jego złożenia). Jest to wyraz szybkości podyktowanej charakterem postępowania zabezpieczającego. Szybkość postępowania wyraża się między innymi w tym, że istnieje możliwość rozpoznania wniosku na posiedzeniu niejawnym bez wzywania drugiej strony (art. 735 k.p.c.). Gdy rozpoznanie wniosku następuje na rozprawie (art. 753¹ § 2 i art. 754 k.p.c.), miesięczny termin do jego rozpoznania jest podyktowany zaistnieniem konieczności wyznaczenia rozprawy oraz dokonania doręczeń.

Przepisy rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 grudnia 2015 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz. U. z 2015 r., poz. 2316) wskazują, że

za sprawy pilne można uznać m.in. sprawy o ustalenie kontaktów z dziećmi. Obowiązujące przepisy dają priorytet dla spraw rozpoznawanych na gruncie postępowania zabezpieczającego, w tym w szczególności spraw o uregulowanie kontaktów z dzieckiem oraz powierzenie pieczy nad małoletnim rozpoznawanych w toku spraw o rozwód.

W sprawach, które uwzględniają kwestie dotyczące pieczy nad małoletnimi dziećmi i kontaktów z dzieckiem, sąd orzeka w przedmiocie zabezpieczenia po przeprowadzeniu rozprawy, o ile nie chodzi o wypadek niecierpiący zwłoki (art. 756¹ k.p.c.). Konieczność przeprowadzenia rozprawy w zakresie rozpoznania wniosku o udzielenie zabezpieczenia w sprawach dotyczących pieczy nad małoletnim dzieckiem oraz kontaktów z małoletnim dzieckiem wynika z faktu niezwykle skomplikowanych stosunków prawnorodzinnych, jak również z konieczności zachowania przez sąd szczególnej ostrożności w kwestii oceny treści wniosków w sprawach tego rodzaju. Należy mieć na względzie to, że każda ingerencja sądu w wykonywanie władzy rodzicielskiej i prawo do kontaktów z dzieckiem może mieć nieodwracalny wpływ na psychikę małoletnich. Stąd ustawodawca wymaga, by przed podejmowaniem decyzji w kwestii udzielenia zabezpieczenia sąd wysłuchał obu stron, aby nie ograniczać się wyłącznie do relacji jednego z rodziców. Jedna relacja bowiem, nie będąc skonfrontowaną, często jednostronnie tylko przedstawia rodzica, który jest uwikłany w konflikt z rozwodzącym się współmałżonkiem, prowadząc do pominięcia kluczowych kwestii związanych z dzieckiem. Orzeczenie o powierzeniu pieczy nad dzieckiem, a także ustaleniu sposobu i terminów kontaktowania się z małoletnim wymaga poczynienia ustaleń dotyczących sytuacji życiowej, edukacyjnej, jak również nierzadko i zdrowotnej małoletniego. Wynika to z faktu nadania priorytetowości zasadzie dobra dziecka. Nie ulega wątpliwości, że wszystkie te okoliczności mogą mieć istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia w przedmiocie wniosku o udzielenie zabezpieczenia.

Podkreślić należy, że wyznaczenie rozprawy daje możliwość sądowi ustalenia stanowisk obu stron, ale także pozwala na obiektywną ocenę sytuacji. Mieści się w tym wyjawienie gotowości rodziców do sprawowania pieczy i możliwości kontaktowania się z małoletnim dzieckiem. To z kolei ma wpływ na rozstrzygnięcie w przedmiocie wniosku o udzielenie zabezpieczenia. W sytuacjach nadzwyczajnych udzielenie zabezpieczenia może nastąpić niezwłocznie na posiedzeniu niejawnym. Mając na względzie wyjawione argumenty, sąd winien korzystać z tej formy rozpoznania wniosku z wyjątkową ostrożnością.

Przepis art. 216¹ k.p.c. pozwala sądowi w sprawach dotyczących osoby małoletniego dziecka przy uwzględnieniu stosownie do okoliczności: rozwoju umysłowego, stanu zdrowia i stopnia dojrzałości w związku z kształtowaniem władzy rodzicielskiej w sprawach o rozwód i separację wysłuchać także i małoletnie dziecko. Po przeprowadzeniu

tej czynności sąd może uwzględnić jego zdanie i rozsądne życzenia. Gdyby nałożono na sąd rozpoznający sprawę ograniczenia czasowego w tym przedmiocie, mogłoby to prowadzić do pochopnego i przedwczesnego rozstrzygnięcia w zakresie wniosku o udzielenie zabezpieczenia, które pomimo charakteru jedynie tymczasowego w istocie może trwać na tyle długo, że może wpłynąć na ukształtowanie relacji małoletniego z każdym z rozwodzących się rodziców. Dodatkową gwarancją dbania o dobro dziecka jest możliwość niezwłocznego udzielenia zabezpieczenia na posiedzeniu niejawnym w sytuacjach nadzwyczajnych, które są sprawami niecierpiącymi zwłoki (art. 756¹ k.p.c.).²⁷

Spójrzmy na zagadnienie postępowania zabezpieczającego z perspektywy ustawy zasadniczej, bowiem Konstytucja RP gwarantuje obywatelowi prawo do sądu, a co za tym idzie, obywatel w tym zakresie może oczekiwać ochrony prawnej w znaczeniu szerokim. To z kolei wiąże się z ochroną o charakterze efektywnym, a nie jedynie fasadowym. Sąd nie może odmawiać wydania orzeczenia, dodatkowo powinien przeciwdziałać zjawiskom szkodliwym związanym z długotrwałością postępowania. Konieczne jest zatem umożliwienie realizacji skutecznego przeprowadzania postępowania egzekucyjnego, a co za tym idzie, dostęp do wymiaru sprawiedliwości ma służyć przeprowadzeniu postępowania cywilnego w celu uzyskania orzeczenia możliwego do wyegzekwowania. Zwrócić należy uwagę na fakt, że ochroną powinna być objęta gwarancja, że realizacja prawa nie stanie się niemożliwa lub utrudniona wobec długotrwałego procesu postępowania rozpoznawczego. Dzięki środkom tymczasowej ochrony w ramach postępowania zabezpieczającego taka gwarancja realizacji prawa jest możliwa.

Nie ulega wątpliwości, że powinno się postulować sprawność postępowania. Sprawność ta jednak nie może mieć negatywnego wpływu na realizację zasady rzetelnego postępowania, jak również powodować odejścia od dochodzenia prawdy.

W sprawach o rozwód mamy do czynienia ze ścieraniem się dwóch zasad, które są przeciwstawne. Oczywiście jest, że postępowanie powinno być prowadzone w sposób sprawny, jednocześnie niezależnie od woli stron sąd powinien przeprowadzić wiele faktycznych ustaleń z urzędu. Nie stoi to w sprzeczności z tym, że sąd powinien także dać stronom możliwość podjęcia rozważnych decyzji. Co ważne, sąd powinien umożliwić małżonkom pojednanie się. Natomiast w sytuacji dotyczącej władzy rodzicielskiej czy ustalenia kontaktów sąd musi działać ze szczególną rozwagą, a to wiąże się z kolei z potrzebą czasu.

Można zatem wyprowadzić wniosek, iż postępowanie zabezpieczające ma być środkiem gwarantującym efektywność postępowania rozwodowego, a w związku z tym ma prowadzić do osiągnięcia celów postępowania rozwodowego. Z tego wniosku wynika

²⁷ Odpowiedź podsekretarza stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości – z upoważnienia ministra – na interpelację nr 27430, Warszawa, dnia 11 sierpnia 2014 r., www.sejm.gov.pl [dostęp: 01.02.2017 r.].

również twierdzenie, że postępowanie zabezpieczające ma zasadniczo akcesoryjny i pomocniczy charakter, bowiem pełni to postępowanie rolę służebną. Warto rozważyć, czy w sprawach o rozwód nie byłoby bardziej trafnym ujmowanie roli i celu postępowania zabezpieczającego mianem postępowania ochronnego zamiast postępowania pomocniczego?

Za cele postępowania zabezpieczającego trzeba uznać zapewnienie o efektywności orzeczenia ale również efektywne tymczasowe uregulowanie stosunków mających miejsce pomiędzy uprawnionym a obowiązującym. Idąc za poglądem J. Jagiły można uznać, że słuszne jest dokonanie trójpodziału funkcji postanowień o udzieleniu zabezpieczenia, czyniąc tym samym wyróżnienie funkcji postępowania zabezpieczającego na: funkcję zabezpieczającą, funkcję regulującą i funkcję zaspokajającą²⁸.

Postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia w sprawach o rozwód odgrywają wielką rolę oraz mają duże znaczenia w zakresie gwarancji bytu rodziny, co ma swój wyraz w zabezpieczeniu alimentów czy też wykonywania w sposób właściwy władzy rodzicielskiej, ale także uregulowania spraw majątkowych małżeńskich np. poprzez zajęcie konta w związku z podziałem majątku oraz innych kwestii istotnych z punktu widzenia wartości rodzinnych i społecznych. Nie ulega wątpliwości, że w sprawach rozwodowych mamy do czynienia ze specyficznym ujęciem celów i funkcji postępowania zabezpieczającego, jednak wskazany powyżej podział na trzy funkcje postanowień o udzieleniu zabezpieczenia w sprawach rozwodowych znajduje również swoje odzwierciedlenie.

Warto wskazać, że słusznie zastosowane środki zabezpieczające mogą prowadzić do zminimalizowania problemów powiązanych z rozpadem rodziny. Czasami nawet trafne zastosowanie owych środków będzie prowadziło do możliwości pojednania się stron. Niejednokrotnie bowiem przyczyną rozvodu są konflikty np. w zakresie wykonywania władzy rodzicielskiej, a udzielenie ochrony poprzez zastosowanie postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia może doprowadzić do złagodzenia stanowisk małżonków rozwodzących się.

W sprawach o rozwód postępowanie zabezpieczające wypełnia głównie rolę prewencyjną, bowiem przede wszystkim zapewnia ochronę prawną w sposób aktywny, a nie, jak by się mogło wydawać, w sposób pasywny. Takie stanowisko wywodzi się z tego faktu, że w sprawach o rozwód tymczasowe unormowanie stosunków następuje nie tylko pomiędzy uprawnionym a obowiązującym. Tymczasową ochroną mogą być objęte także dzieci stron i dzieci pozostające na wychowaniu stron. To pokazuje specyficzny wielopodmiotowy krąg w postępowaniu zabezpieczającym w sprawach o rozwód. Orzeczenie o udzieleniu zabezpieczenia pozwala rodzinie na stworzenie sytuacji prawnej odpowiadającej jej aktualnym potrzebom w ramach istniejących relacji do czasu

²⁸ J. Jagiła, *op. cit.*, s. 215.

zakończenia toczącej się sprawy. Należy szczególnie uwypuklić, że postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia mają charakter tymczasowej ochrony oraz mogą one przybrać postać postanowienia nowacyjnego lub antycypacyjnego.

Najczęściej spotykanym postanowieniem zabezpieczającym w toku sprawy o rozwód jest procedura zabezpieczająca w przedmiocie alimentów i zaspokajania potrzeb rodziny zgodnie z art. 445 § 2 k.p.c. Celem takiego postanowienia jest uregulowanie sytuacji materialnej rodziny na czas toczącego się postępowania lub na czas przed wszczęciem postępowania, ale także ma służyć zaspokojeniu potrzeb osób uprawnionych. Tymczasowa regulacja stosunków prawnych nie jest tym samym, co definitywne zaspokojenie uprawnionej osoby. Tymczasowa regulacja stosunków prawnych jest związana z uregulowaniem stosunków prawnych podczas toczącego się postępowania lub przed jego wszczęciem. Natomiast definitywne zaspokojenie uprawnionego ma za zadanie zaspokoić go jeszcze przed wydaniem orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie (jest to tzw. zabezpieczenie o charakterze antycypacyjnym).

Przy określaniu i analizie celów postępowania zabezpieczającego w sprawach o rozwód nie można pominąć kwestii zdefiniowania interesu prawnego. Dla skutecznego wykazania interesu ważny jest fakt, że „brak zabezpieczenia uniemożliwi lub poważnie utrudni wykonanie zapadłego w sprawie orzeczenia lub w inny sposób uniemożliwi lub poważnie utrudni osiągnięcie celu postępowania w sprawie” (art. 730¹ § 2 k.p.c.). Cel zabezpieczenia w sprawach o rozwód powinien być określany z uwzględnieniem zasad prawa rodzinnego oraz z dyrektywami, tj. dobra wspólnych małoletnich dzieci. Biorąc pod uwagę art. 58 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego dyspozycja wskazanego przepisu w sprawach rozwodowych nie może powodować zawężenia ochrony prawnej. Krytycznie należy zatem ocenić rozstrzygnięcie Sądu Apelacyjnego w Warszawie, w którym sąd przyjął, że „stosownie do przepisu art. 730¹ § 1 i 2 k.p.c. [...] podstawami zabezpieczenia są istnienie roszczenia podlegającego zabezpieczeniu i interes prawny w udzieleniu zabezpieczenia. Przywołany przepis przewiduje wyłącznie zabezpieczenie roszczeń”²⁹. Taka interpretacja mogłaby prowadzić do tego, że strona nie mogłaby domagać się alimentów tymczasowych przez wzgląd na to, że nie zgłosiła tego roszczenia jako roszczenia głównego. Sąd Najwyższy oceniał wskazane kwestie i ostatecznie rozwiął wątpliwości w uchwale z dnia 28 listopada 2012 r. „przyjmując, że w sprawie o rozwód sąd może na wniosek jednego z małżonków orzec o obowiązku przyczyniania się do zaspokajania potrzeb rodziny w czasie trwania postępowania, także obejmujących koszty utrzymania pełnoletnich dzieci”³⁰. Idąc za poglądem Sądu Najwyższego wskazać trzeba, że słusznie sąd nawiązał do koncepcji kumulacji całości spraw o charakterze alimentacyjnym w sądzie rozwodowym.

²⁹ Postanowienie SA w Warszawie z dnia 18 września 2007 r., VI Acz 1342/07, niepubl.

³⁰ Uchwała SN z dnia 28 listopada 2012 r., III CZP 77/12, OSNC 2013, nr 5, poz.62.

Konkludując, funkcją ochrony prawnej udzielanej w drodze postępowania zabezpieczającego w sprawach o rozwód jest uregulowanie całości spraw związanych ze stanem faktycznym małżonków i wspólnych małoletnich dzieci oraz dzieci pozostających na wychowaniu małżonków. Zabezpieczenie roszczeń musi być zgodne z ramami postępowania głównego, bowiem zbyt szeroko ujmowana ochrona prawna bez uściślenia ram celów postępowania zabezpieczającego stanowi poważne zagrożenie dla prawidłowości postępowania w sprawie o rozwód. W każdej sprawie cywilnej, zatem także w sprawie o rozwód, podlegającej rozpoznaniu przez sąd lub sąd polubowny, można żądać udzielenia zabezpieczenia, a sąd może udzielić zabezpieczenia przed wszczęciem postępowania lub w jego toku. „Celem rozpoznania sprawy o rozwód powinno być uzyskanie rozstrzygnięcia, które jest zgodne z zasadami ochrony rodziny, dobra dzieci i trwałości małżeństwa”³¹. Zgodnie z wykładnią funkcjonalną interpretacja celów przepisów o zabezpieczeniu w odniesieniu do postępowania o rozwód powinna być zgodna z odrębnościami tego zabezpieczenia, o ile uprawdopodobni się interes prawny w udzieleniu zabezpieczenia. Należy mieć na uwadze treść przepisu art. 732 k.p.c., który stanowi, że zabezpieczenie udzielane jest co do zasady na wniosek. Postanowienie o udzieleniu zabezpieczenia sąd wydaje na wniosek jednego z małżonków. Celem postępowania zabezpieczającego w sprawach o rozwód jest zapewnienie ochrony podmiotom uczestniczącym w postępowaniu oraz ochrony praw i interesów innych osób, także tych, które wprawdzie nie uczestniczą w postępowaniu, ale wobec których rozstrzygnięcie postępowania o rozwód może oddziaływać na ich prawa bądź też obowiązki. Postępowanie zabezpieczające, pełniąc rolę pomocniczą w stosunku do rozpoznawczego, stanowi realizację czynności o charakterze przygotowawczym.

³¹ Uchwała SN z dnia 18 marca 1968 r., III CZP 70/66 oraz z dnia 9 czerwca 1976 r., III CZP 46/75 OSNCP 1976, nr 9, poz. 184.

